

Klaas de Jong

ALS DE RAMSHOORN SCHALT

De sjofar, signaal voor de komst van de Messias

ALS DE RAMSHOORN SCHALT

Klaas de Jong

ALS DE RAMSHOORN SCHALT

De sjofar, signaal voor de komst van de Messias

2013

Uitgeverij Toetssteen

Westerveld (Drenthe)

Een toetssteen is een harde zwarte steen die gebruikt wordt om te testen of goud echt is. Door het gebruik komen er gouden strepen op de zwarte steen.

Omslagillustratie voorzijde:

Psalm 81:4:

‘Blaas op de ramshoorn bij nieuwe maan’ (NBV)

Vragen over het boek en over mogelijk gebruik
van tekst en illustraties kunt u indienen via
publisher@toetssteen-boeken.nl

Copyright

Omslagontwerp

Vormgeving binnenwerk

Druk

Uitgave

ISBN

© 2013 Klaas de Jong

Willeke Brandsma

WOUWontwerp, Steenwijk

Zalsman, Zwolle

Toetssteen, Westerveld (Drenthe)

978-90-818914-3-1

toetssteen-boeken.nl

INHOUD

VOORWOORD 8

1 ALGEMEEN

- Wat is een sjofar? 10
- Alleen een hoorn van een rein dier 10
- Maar niet van een rund 11
- Ramshoorn of bazuin? 11
- Sjofar in de Nederlandse Bijbelvertalingen 13
- De tonen van de sjofar 14
- Abba, Vader heb medelijden 14
- Als de ramshoorn jubelt 17

2 DE DIEPERE BETEKENIS VAN DE RAMSHOORN

- De stamvader van Israël 18
- Een ram op de berg Moria 19
- Op de berg van de Eeuwige wordt het gezien 21
- Een bruid voor Isaak 22

3 DE WET EN DE SJOFAR

- Een overweldigend geschal op de berg Sinaï 23
- Rosj Hasjana: dag van het geschal 25
- Tien dagen naar Grote Verzoendag 25
- Over Mij is in de boekrol geschreven 28

4 JERICHO EN BABYLON

- Jozua en de muren van Jericho 29
- Zevens en het jubeljaar 30
- Jericho en Babylon 31

5 GIDEON EN DE VLAKTE VAN ARMAGEDDON

- Gideon blaast op de ramshoorn om hulp 34
- Driehonderd ramshoorns en fakkels in de nacht 35
- De geloofsheld Gideon 35
- Jizreël en Armageddon 36

6 DE KONING KOMT

- Koning over Israël 40
- Leve koning Salomo 41
- Gejubel en doodsangst 41
- De horens 43
- Het eeuwige koningschap 43

7 DE SJOFAR IN DE PSALMEN

- De psalmen in de kerk en in de Synagoge 44
- Psalm 47: De HEER steeg op bij hoorngeschal 44
- Psalm 81: Blaas op de ramshoorn bij nieuwe maan 45
- Psalm 89: Zalig de gemeente met het schallen bekend 45
- Psalm 150: Loof Hem met hoorngeschal 47

8 DE SJOFAR EN HET VUUR VAN DE JODENHAAT

- De brandstapels van de Spaanse inquisitie 48
- Een concert op Rosj Hasjana in Barcelona 49
- De Germaanse ovens 49
- Een schreeuw vanuit Bergen-Belsen 51

9 EENS ALS DE BAZUINEN KLINKEN

- De dag van de HEER komt 53
- De Olijfberg en de komst van de Mensenzoon 54
- De bazuin is een ramshoorn 55
- De bazuin die doden wakker maakt 57
- Verlossing van de schepping na de zevende bazuin 58

10 EEN JOODS VERHAAL UIT OOST-EUROPA

‘Reb Schimen en de sjofar van de Messias’ 59

11 SJOFAR VOOR STUDIEGROEPEN 64

12 VERANTWOORDING

Verantwoording spelling 70

Bestudeerde literatuur 71

Bijbelreferenties 72

Dankwoord 84

EERDER VERSCHENEN BIJ TOETSSTEEN BOEKEN 85

VOORWOORD

AL 3.000 JAAR TROUW AAN HET GEBOD

Ruim drieduizend jaar geleden kreeg het volk Israël bij de berg Sinai het gebod om bij nieuwe maan en op feestdagen op de sjofar, de ramshoorn, te blazen. Dat was niet om de maan te vereren, maar een oproep om zich te bezinnen op de geboden van God. Het gebod om op bepaalde dagen op de sjofar te blazen gold voor altijd, waar het volk ook mocht wonen. Dat hebben ze trouw gedaan, ook in de bijna 2.000 jaren dat de Joden verstrooid waren over de aarde.

Overal op de wereld kon je het geschal van de sjofar in de synagoge horen op Rosj Hasjana (nieuwjaar) en Jom Kippoer (Grote Verzoendag). Als het ook maar enigszins mogelijk was, bliezen zelfs de Joden in de concentratiekampen Auschwitz en Bergen-Belsen met gevaar voor eigen leven op de sjofar om het voorschrift na te leven. Maar niet-Joden besteedden tot voor kort geen aandacht aan deze herdersbazuin.

Met de oprichting van de nieuwe staat Israël in 1948 is de sjofar net als de Davidsster een nationaal symbool geworden. Deze hoorn klinkt niet alleen bij de Joodse godsdienstige feesten, maar ook bij de inauguratie van een nieuwe president.

Verskillende moderne Joodse kunstenaars hebben zich laten inspireren door vorm en symboliek van dit oude instrument dat een diepe betekenis heeft en het volk waarschuwt. In dit boek zijn daarvan voorbeelden te vinden, die mooi aansluiten bij het hoofdstuk waarin ze zijn afgedrukt.

SYMBOOL MET DIEPE BETEKENIS

Onder christenen is de belangstelling voor de sjofar ofwel ramshoorn gegroeid na de oprichting van de staat Israël. Dat is terecht, want deze bazuin komt wel zeventig keer voor in de Hebreeuwse Bijbel. De sjofar heeft dan ook een diepere betekenis, evenals de door God ingestelde feestdagen, de hogepriester, de tabernakel met de ark van het verbond en de offerdiensten. In de brief aan de Hebreeënen staat dat deze zaken een afspiegeling en voorafschaduwing zijn van het hemels heiligdom.

Maar het geschal van de sjofar is ook een waarschuwingsteken en een oproep. Jezus, de Messias, attendeert ons er op dat bij Zijn komst op de wolken de engelen met luid bazuingeschal de uitverkorenen bijeen zullen roepen. Als er vanuit de hemel op de ramshoorn wordt geblazen, dan is het geluid onvoorstelbaar sterk. Dat was ook zo toen de HEER op de berg Sinai neerdaalde. *'Het geschal van de ramshoorn werd luider en luider'* lezen we in Exodus 19.

Er is alle reden voor christenen om zich te verdiepen in gebruik en betekenis van de ramshoorn. Met de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) is dat ook makkelijker geworden, want de NBV vertaalt het Hebreeuwse sjofar vaak met ramshoorn in plaats van het meer algemene woord bazuin. In vrijwel alle andere vertalingen wordt bijna overal bazuin gebruikt waar in de grondtekst sjofar staat.

1 Algemeen

WAT IS EEN SJOFAR?

‘Het geschal van de ramshoorn werd luider en luider. Mozes sprak, en God antwoordde met geweldig stemgeluid. De HEER was op de top van de Sinai neergedaald.’

(Exodus 19:19-20) Zo wordt ons in de Bijbel beschreven hoe God Zelf de sjofar liet klinken toen Hij aan Mozes op de berg Sinai de wet gaf.

De sjofar is een blaasinstrument met als doel om signalen te geven, meestal als waarschuwing maar ook bij feestelijke momenten. Het is gebruikelijk dat de sjofar gemaakt wordt van de hoorn van een mannelijk schaap, een ram. In Nederlandse Bijbels wordt sjofar dan ook wel vertaald met ramshoorn, maar ook vaak met het meer algemene bazuin en soms als ramsbazuin.

Een sjofar hoeft niet beslist gemaakt te zijn van een hoorn van een mannelijk schaap, een ram. Schapen en geiten zijn heel nauw verwant aan elkaar. Een hoorn van een geitenbok mag dan ook worden gebruikt als sjofar. Daarnaast worden ook horens van berggeiten en hertachtigen gebruikt. De sjofar gemaakt van een hoorn van een Jemenitische koedoe is bekend door zijn opvallende lengte.

ALLEEN EEN HOORN VAN EEN REIN DIER

In het paradijs leefde de mens in harmonie met de dieren. God had de planten en grassen geschapen om de dieren te voeden. Vruchten en graan waren voedsel voor de mens. Volgens de Bijbel is de mens van oorsprong dan ook geen vleeseter. God legde na de zondvloed in een verbond met Noach vast dat de mens vlees mocht eten, maar zonder bloed.

Later ontving Mozes op de berg Sinai de wetten van God voor het volk Israël. Dit volk mocht voortaan alleen reine (zoog)dieren, vogels en vissen eten. Reine dieren hebben gespleten hoeven en zijn herkauwers. Aan die voorwaarden voldoen alleen schapen, geiten, runderen en herten.

Bij de voorschriften voor de offers, die tegelijk werden gegeven, komen we ook weer schaap, geit en rund tegen. Het schaap als offerdier vinden we al in het begin van Genesis bij Abel terug. Bij de uittocht uit Egypte, die vooraf ging aan de wetgeving, moest elk gezin een mannelijk jong van één jaar

oud van een schaap of een geit slachten. Het bloed van dit paaslam moest worden gestreken aan de deurposten. Dat bloed redde hen van het oordeel over Egypte. Tien plagen troffen Egypte vanwege de weigering om het volk Israël te laten gaan. Bij de tiende plaag stierven de eerstgeborenen in Egypte, maar de eerstgeborenen van Israël werden gered door het bloed van het lam.

MAAR NIET VAN EEN RUND

Terwijl een rund bij de reine dieren hoort en koeien en stieren als offerdieren werden gebruikt, wordt de hoorn van een rund niet gebruikt om een sjofar van te maken. In de Joodse traditie wordt vaak verwezen naar het gouden kalf dat bij de berg Sinai werd aanbeden. Maar je kunt ook denken aan de eigenschappen van schaap en rund. Het rund straalt kracht en doorzettingsvermogen uit, terwijl het schaap meer staat voor gehoorzaamheid. Op het karakter van het schaap dat zich stil naar de slachtbank laat leiden, wordt gewezen in Jesaja 53 en Johannes de Doper past het toe op Jezus met de uitspraak: *‘Zie het Lam van God.’*

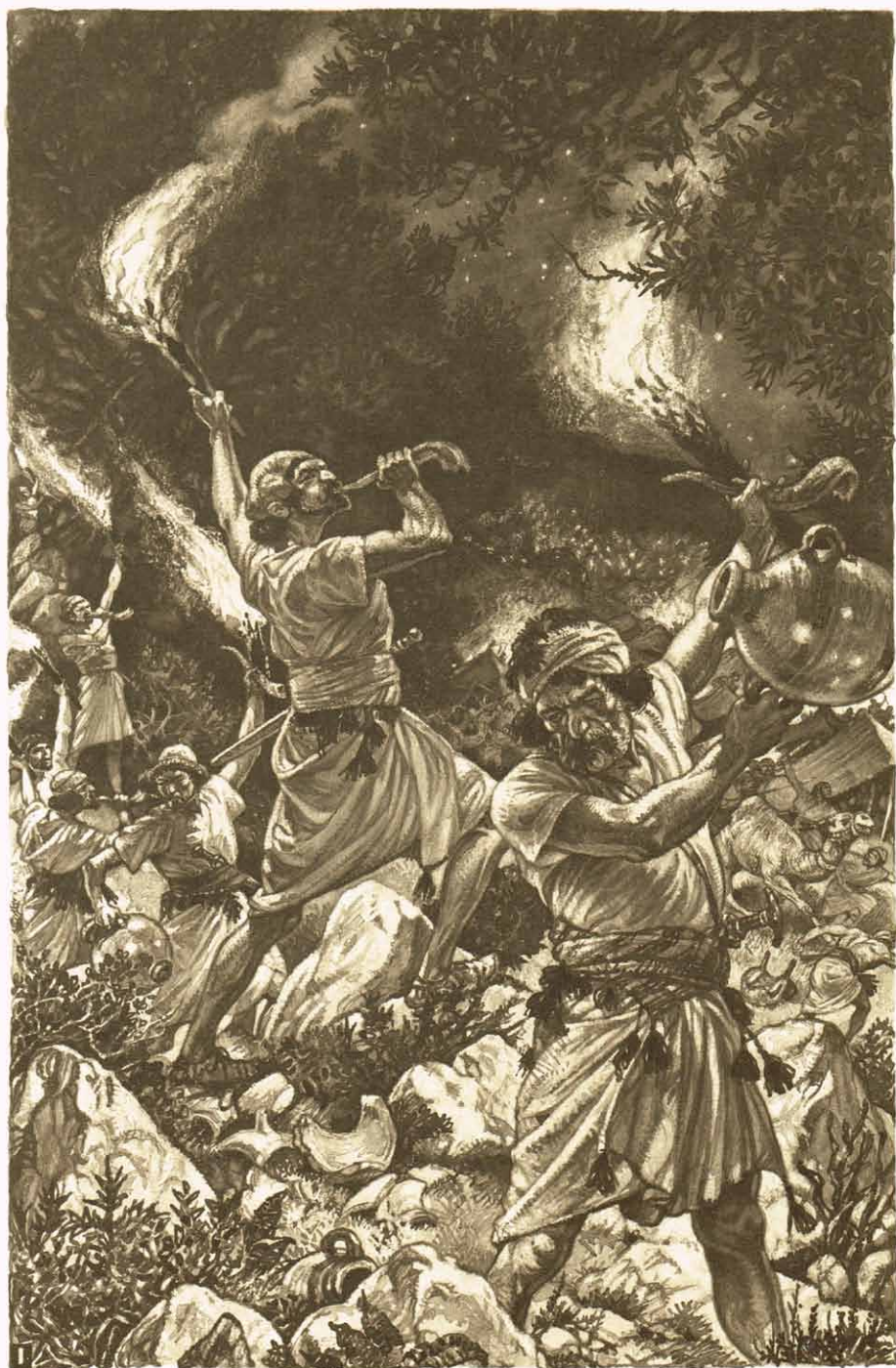
RAMSHOORN OF BAZUIN?

Het Hebreeuwse woord sjofar stelde Bijbelvertalers voor problemen. De kerkhervormer Maarten Luther zorgde voor een vertaling van de Bijbel in volkstaal. Dat was een geweldige vooruitgang, want voor die tijd was de Bijbel eigenlijk alleen in Kerklatijn beschikbaar; onleesbaar voor de meeste mensen.

Luther vertaalde sjofar met het Duitse woord posaune, wat in het Nederlands bazuin is. Luther koos hiervoor vanwege het krachtige signaal van dit instrument. Van de laatste bazuin bij de komst van Jezus zei hij: *‘het zal wezen een sterk, krachtig, hemels en goddelijk veldgeschrei, stem en bazuin.’*

Daarin had hij gelijk, maar het was toch beter geweest als hij zich meer had verdiept in de Joodse traditie. De sjofar is niet een willekeurige bazuin, maar een ramshoorn. Het belang hiervan wordt duidelijk als je de relatie met het offer van Abraham kent. Die relatie wordt in hoofdstuk twee behandeld.

Bazuinen van een hoorn van een dier waren in de tijd van Mozes heel gewoon. Maar er waren ook wel degelijk metalen trompetten. In Numeri 10 lezen we dat Mozes twee trompetten van gedreven zilver moest laten maken.

J.H. ISINGS: GIDEON

In de bekende kinderbijbel uit 1926 van W.G. van de Hulst houdt illustrator Isings zich keurig aan de tekst van de Statenvertaling. Bij Jericho tekent hij priesters met een ramshoorn en Gideon tekent hij met een bazuin. Gideon heeft in deze kinderbijbel en wellicht in vele andere een soort trompet aan de mond. Maar Isings studeerde ijverig op de historische gegevens en leerde Hebreeuws om de Bijbel in de grondtekst te kunnen lezen. In de zestig Bijbelplaten, die hij in 1948 maakte voor Wolters Noordhoff, heeft Gideon een echte ramshoorn gekregen. Als voorbeeld gebruikte Isings een exemplaar uit het Brits Museum te Londen.

Alleen priesters, nakomelingen van Aäron, mochten er op blazen. In het Hebreeuws wordt voor deze trompetten niet het woord *sjofar* gebruikt, maar in de oude Griekse vertaling gebruikte men zowel voor ramshoorn als trompet het woord *salpinx*.

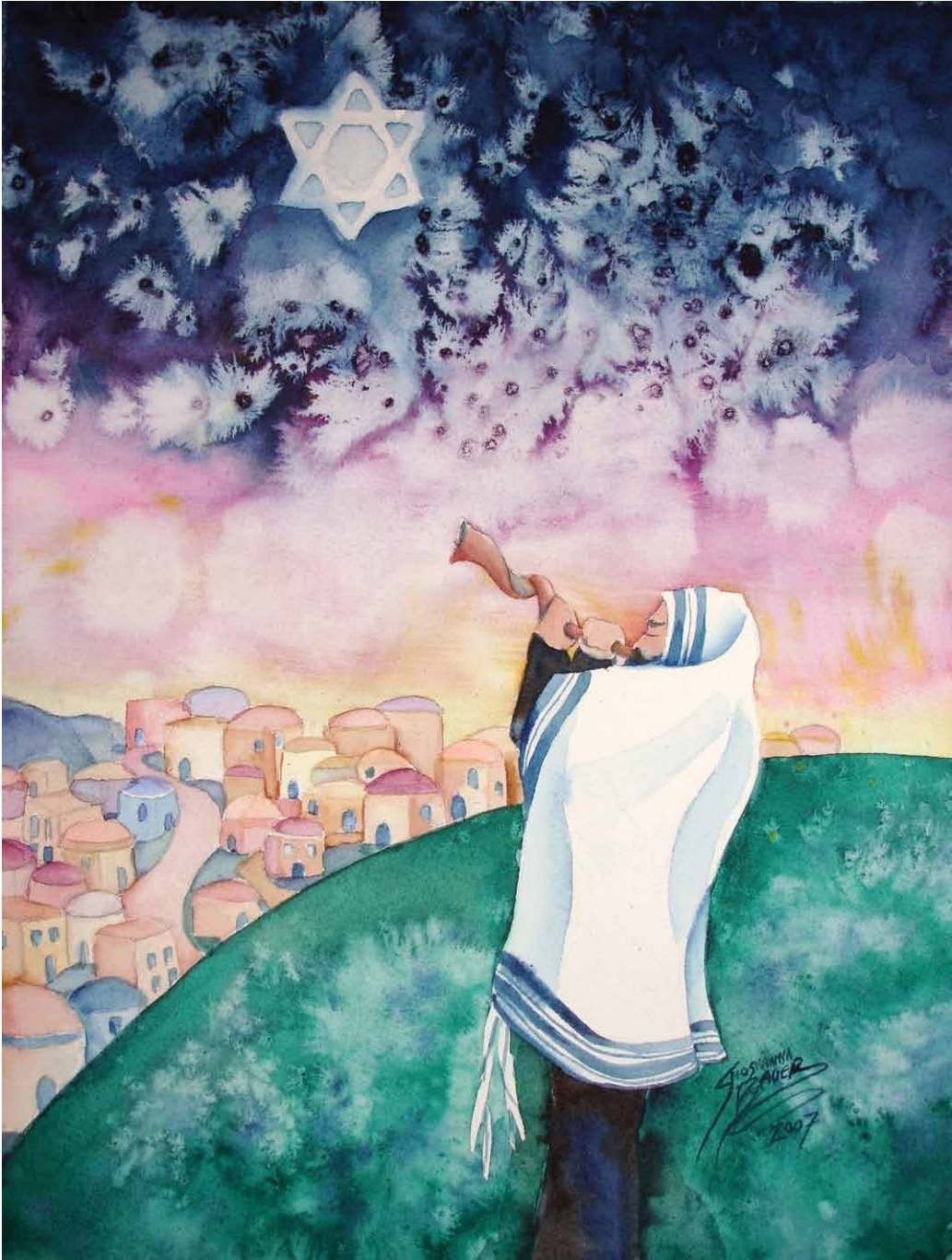
SJOFAR IN DE NEDERLANDSE BIJBELVERTALINGEN

In de tot voor kort veel gebruikte vertaling van het NBG uit 1951 komt het woord ramshoorn maar één keer voor. Op alle andere plaatsen wordt *sjofar* vertaald met bazuin. Dat is een achteruitgang ten opzichte van de veel oudere Statenvertaling, die met ramshoorn en ramsbazuin samen op zeven vermeldingen komt. Maar na deze achteruitgang is er recent een keer ten goede gekomen. De Groot Nieuws Bijbel van 1996 komt met 29 keer ramshoorn en de nieuwe vertaling (NBV) van het NBG van 2004/2007 haalt maar liefst 44 vermeldingen van het woord ramshoorn. Dat komt dicht in de buurt van de meest letterlijke vertaling, de Naardense Bijbel, waarin het woord ramshoorn 51 keer voorkomt.

De aanhalingen in dit boek zijn zo veel mogelijk uit de NBV. Maar soms is een andere vertaling duidelijk beter. Vergelijk maar eens vers 3 van Psalm 150 in de NBV en in de Willibrordvertaling:

NBV: 'Loof hem met hoorngeschal, loof hem met harp en lier'

Willibrord: 'Loof Hem met een stoot op de ramshoorn, loof Hem met harp en lier'

SHOSHANNA BAUER: SONG OF THE SHOFAR (2007)

Bij deze aquarel heeft de kunstenares een kort gedicht gemaakt:

Every year the song of the Shofar calls

To awaken us

And return us to our path to G-d.

Vrij vertaald in het Nederlands:

Elk jaar roept ons het gezang van de sjofar

Om ons te doen ontwaken

En terug te leiden op ons pad naar G-d

zijn met zijn roep. Voor geluk moet je dus niet afwachten tot de hoorn schalt, maar vertrouwen dat hij zal schallen.

Geldt dat ook niet voor de christenen? Zalig zijn we als we bekend zijn met Jezus als het Lam van God. Wij mogen weten dat het Lam dat zich liet slachten de overwinning op Satan heeft behaald. En wij vertrouwen op zijn wederkomst. Dan zal de ramshoorn schallen.

De verwijzing naar Jezus als Lam grijpt terug op het offer van Abraham dat ons laat zien wat het de Vader gekost heeft om Zijn Zoon te geven tot redding van de mensen. Een groter offer is niet denkbaar. In gedachten horen we de ramshoorn schallen en we zien uit naar het moment dat het Lam, de leeuw uit de stam van Juda, komt om Zijn Vrederijk te stichten. Halleluja!

PSALM 150: LOOF HEM MET HOORNGESCHAL

De laatste Psalm begint met halleluja. Dat woord grijpt terug op de Joodse gebeden uit het eerder besproken Hallel; halleluja staat dan ook voor 'looft de HEER'. Psalm 150 is een oproep om de Eeuwige te loven en de lof te ondersteunen met dans en muziek. Maar ook met hoorngeschal, het blazen op de ramshoorn.

In de tempel in Jeruzalem werd gezongen en klonk muziek. Na de verwoesting van de tempel verdwenen ook de muziekinstrumenten uit de synagoge. Alleen de sjofar bleef in gebruik; dat is dan ook geen muziekinstrument. Maar eens krijgt Psalm 150 weer zijn volle kracht.

DANKWOORD

Een postzegel van de staat Israël was voor mij de eerste aanzet om me te verdiepen in de sjofar. Ik bedank dan ook allereerst het postbedrijf van deze staat voor de uitgifte van deze zegel en de uitgebreide toelichting bij de afbeelding. Een speurtocht door de Bijbel met een aantal leden van de Nederlands Gereformeerde Kerk in Steenwijk zette me stevig aan de studie. Ik bedank de deelnemers aan de sjofarcursus voor hun inspirerend enthousiasme en hun nieuwsgierigheid.

Graag bedank ik Shoshanna Bauer, Liron Pe'er, Rebecca Shore, Lucie Skálová en Jip Wijngaarden voor het beschikbaar stellen van hun inspirerende kunstwerken en voor het beantwoorden van mijn vragen.

Egbert Nierop bedank ik voor zijn hulp bij het zoeken naar de Arameese woorden voor bazuin en trompet in de boeken van het Nieuwe Testament.

Mijn zoon Rutger heeft met zijn vragen en opmerkingen er voor gezorgd, dat het boek veel dikker en vollediger is geworden dan het oorspronkelijke manuscript. Hij heeft ook het register van Bijbelteksten in dit boek gemaakt. Volledig kan mijn dankwoord niet worden, want ik heb zoveel bronnen gebruikt dat ik ze niet allemaal kan noemen.

Ten slotte bedank ik Arie van den Heuvel voor het meelesen en Willeke Brandsma voor de prachtige vormgeving en de omslag met sterrenhemel en nieuwe maan!

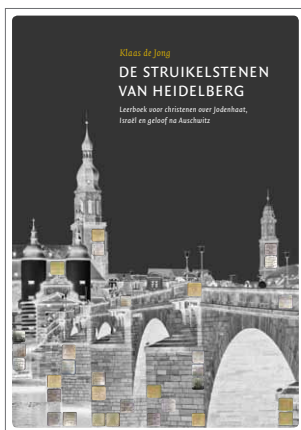
Mijn vrouw heeft me de tijd gegund om dit boek te maken. Ze heeft ook steeds geluisterd naar mijn ontdekkingen over dit onderwerp en meegedacht over de interpretatie van teksten.

DE STRUIKELSTENEN VAN HEIDELBERG

Leerboek voor christenen over Jodenhaat, Israël en geloof na Auschwitz

Auteur: Klaas de Jong

ISBN 978-90-818914-0-0

Met een ‘struikelsteen’ (Stolperstein) kun je de plaats markeren waar een Jood woonde die in de gruwelijke ovens van de nazi’s is gecremeerd. Het leggen van struikelstenen maakt opgang in Nederland. Er is oprechte bewogenheid met de Joden die via Westerbork per trein enkele reis naar Auschwitz en Sobibor gingen. Maar is er in de protestantse kerken wel voldoende kennis over de achtergronden van de Jodenhaat? Zegt de Heidelberger Catechismus iets over dit onderwerp?

Ds. W. Van Dijk (NGK Kampen) in Immanuël december 2012:

‘Het hoofdstuk over de Shoah als een strijd om Jeruzalem laat zien, dat de geschiedenis zich nog steeds herhaalt. Helder is de lijn die de schrijver laat zien tussen het ‘werk’ van de Moslim broederschap in 1937 en nu in 2012. Kortom, een goed leesbaar boek met mooie illustraties van Ephraïm Moshe Lilien.’

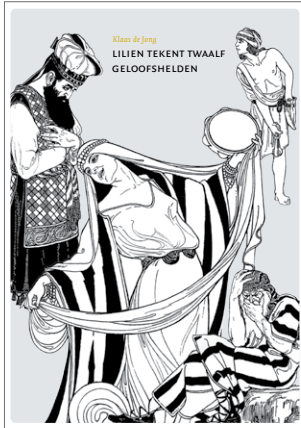
Ds. Henk Schouten (Baptisten Hoogeveen) in Het Zoeklicht:

‘Een makkelijk leesbaar boek, soms ontroerend, zeker leerrijk en de moeite waard aan te schaffen’

LILIEN TEKENT TWAALF GELOOFSELDEN

Auteur: Klaas de Jong

ISBN 978-90-818914-1-7

Het is een bont gezelschap van geloofshelden uit het oude Israël, dat door de Joodse kunstenaar en Zionist Ephraïm Moshe Lilien werd getekend in Jugendstil voor de serie 'Bücher der Bibel'.

De teksten bij de geloofshelden zijn in de ik-vorm, waardoor ze in combinatie met de inspirerende tekeningen gaan leven.

Het boek bevat verder een levensbeschrijving van Lilien met tekeningen en gravures, die hij maakte in het Midden-Oosten.

Gert-Jan Schaap in EO Visie 50/2012:

'De Joodse kunstenaar Ephraïm Moshe Lilien (1874-1925) was een van de belangrijkste boekillustratoren uit het begin van de 20^e eeuw. In deze uitgave op A4-formaat zie je hoe hij twaalf 'geloofshelden' verbeeldt. Klaas de Jong schreef teksten in ik-vorm bij de in totaal 38 tekeningen en kopergravures in jugendstil. Het geheel laat je op een nieuwe manier naar de bijbehorende verhalen kijken.'

NBD Biblion:

...'Het zijn prachtige, tot de verbeelding sprekende tekeningen en het is terecht dat deze in Nederland nauwelijks meer bekende kunstenaar op deze wijze meer bekendheid krijgt.'

ZINGEN IN DE SCHADUW VAN DE DOOD

Verslag van een reis langs concentratie- en vernietigingskampen in Polen

Auteur: Arie van den Heuvel

ISBN 978-90-818914-2-4

Zomer 2012 in Auschwitz: een groep Israelische jongeren komt uit het grootste vernietigingskamp. Twee jongens lopen met de armen over elkaars schouders geslagen. Een meisje loopt te huilen en wordt door anderen getroost. Ze hebben de vlag van Israël bij zich. Deze eerste aanblik raakt mij diep.

Naast een verslag van de bezoeken aan de kampen in Polen bevat het boek een visie op de geschiedenis en de relatie tussen Joden en christenen.

Rabbin Lody B. Van de Kamp:

'Wij probeerden onszelf een beeld te vormen hoe de nu lege synagogen, verspreid over heel Polen, bevolkt werden door duizenden bezoekers die er niet meer zijn. Wij hebben onderweg gesproken, gedeeld, gefilosofeerd. Wij hebben naar elkaar geluisterd en samen gezwezen.'

Dit alles, elk van deze momenten, heeft Arie van den Heuvel op een heel bijzondere manier samengevat in zijn "Zingen in de schaduw van de dood".'

Een fascinerende speurtocht van Genesis tot Openbaring

De sjofar ofwel ramshoorn is niet zomaar een bazuin, maar ontleent haar betekenis aan het offer van Abraham en de wetgeving op Sinai. De laatste bazuin bij de komst van de Messias is in feite een sjofar. Dit prachtig geïllustreerde boek geeft inzicht in de betekenis van de ramshoorn.

ABRAHAM OP DE BERG MORIA

‘We hebben vuur en hout’, zei Isaak, ‘maar waar is het lam voor het offer?’ Abraham antwoordde: ‘God zal Zichzelf van een offerlam voorzien’.

DE STEM VAN GOD OP DE SINAI

‘Het geschal van de ramshoorn werd luider en luider. Mozes sprak, en God antwoordde met geweldig stemgeluid.’ Op de berg Sinai klonk de sjofar met bovenmenselijke kracht. God gaf hier Mozes geboden over het gebruik van de ramshoorn op nieuwjaar, Grote Verzoendag en jubeljaar.

JERICO EN BABYLON

Jericho stortte in nadat zeven priesters op de ramshoorn bliezen. Er zijn veel overeenkomsten tussen Jericho en Babylon, waarvan de razendsnelle val wordt beschreven in Openbaring.

DE MESSIAS OP DE OLIJFBERG

‘Wat is het teken van Uw komst’ vroegen de discipelen aan Jezus toen ze op de Olijfberg waren. In Zijn antwoord vermeldt de Heer Jezus onder andere het blazen van een engel op de sjofar bij Zijn terugkeer.

IN DE SYNAGOGA

Grote Verzoendag (Jom Kippoer) wordt afgesloten met een lang aangehouden toon van de sjofar.

toetssteen-boeken.nl

ISBN 978-90-818914-3-1